Земля і людина в повісті О. Кобилянської «Земля»

Питання про власність і власника вирішували багато століть. Як залежать вони одне від одного, які співвідносини у цих категорій, що таке приватна власність — рабство та прокляття чи свобода? У повісті О. Кобилянської «Земля» питання власності та її впливу на долю і характер людини, на співвідносини між чужими та кровними поставлено у специфічному освітленні. Україна — традиційно селянська країна, вона має чудову, дивовижно родючу землю. І багато часу саме власність на землю вирішувала тут долю конкретної людини.

Герої повісті поставлені в напружені, вибухові взаємовідносини. Сюжет розвивається спочатку досить звичайно. Два сини батьків-селян мають різну вдачу. Старший, Михайло, улюбленець у сім'ї, і справедливо: він роботящий, спокійний, розумний хазяїн. Молодший нездатний до праці, якоїсь циганської вдачі, йому краще у полюванні та у дрібних крадіжках виявляти себе. Тут легко роздивитися біблійну аналогію. Авель і Каїн, брат-землероб і брат-мисливець. І як тільки читач це зрозумів, стає тривожно. Ми пам'ятаємо, чим скінчилася прадавня історія.

Але в повісті з'являється ще одна, мабуть, найважливіша дійова особа. Це земля, у селянському розумінні — наділ, що годує родину. Хто буде хазяїном, кому вона належатиме — ось що важливо. Земля — годувальниця, але вона й деспотка. Вона не дає волі коханню старшого сина. Батьки виглядають йому жінку з землею, ненавидять і проклинають наймичку — обранку свого сина, навіть онуків не визнають.

Молодший, Сава, ненавидить землю, кохається з розбитною дівкою Рахірою. Але як тільки він на час стає хазяїном, коли старшого брата беруть в армію, демон охоплює його. Він прагне володіти землею. І ось молодший брат вбиває старшого.

Трагедія перевернула світ героїв. Батьки знають, хто вбивця, але мовчать, бо в них же лишився єдиний син. Але розуміють, що сталося таке лихо, корені якого лежать десь поза їх досвідом. Потроху батько доходить думки, що земля стала їхнім власником. Над могилою Михайла батько каже: «Не для тебе, синку, була вона, а ти для неї. Вона тебе й забрала». Хоча лише Михайло не був залежним від землі: не відрікаючись від кохання, ладен був лишити землю родині, «аби тішитися нею», піти з Анною до міста — «не пропадемо!» Та не судилося йому вибратись.

Сава швидко забув про злочин. Одружився з Рахірою, втратив найменші краплини якогось внутрішнього світу. Але й щастя не знайшов.

Мати, Марійка, не помітила, як любов до сина, бажання визволити його від кари за злочин змінилися лютою ненавистю.

А батько зробив те, що раніше було для нього неможливо: відписав найкращий лан дитині Анни, коханої Михайла. За життя сина Івоніка й чути не хотів про бідну наймичку. Але трагедія змусила його осмислити й переосмислити відносини між землею та людиною. Цей крок знаменує те, що Івоніка міг стати не рабом власності, а хазяїном своєї долі.

А що ж земля? Жодного разу письменниця не дала підстави вважати її якимось хижаком, кровопивцею. Вона годує однаково і правих, і винуватих. Земля — це початок і кінець життя людини. А криваві події, що відбуваються на ній, породжені тільки людською злою волею, непорозумінням, злобою. Земля ж всотає в себе кров і знову буде родити. А чи буде для кого — залежить тільки від нас.